

Recuperarea memoriei interbrigadiștilor și maquisarzilor români: Studiu de caz; Ion Călin

Burcea, Mihai

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Burcea, M. (2013). Recuperarea memoriei interbrigadiștilor și maquisarzilor români: Studiu de caz; Ion Călin. *Annals of the University of Bucharest / Political science series*, 15(1), 85-118. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:ssoar-390161>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

MISCELLANEA
WORK IN PROGRESS / RECHERCHES EN COURS / ATELIER

**RECUPERAREA MEMORIEI INTERBRIGADIȘTILOR
ȘI MAQUISARZILOR ROMÂNI.
STUDIU DE CAZ: ION CĂLIN (I)**

MIHAI BURCEA

RECALLING THE MEMORY OF THE ROMANIAN INTERBRIGADISTS
AND MAQUISARDS. A CASE STUDY – ION CĂLIN

Abstract

This study depicts the biography of a young communist (Ion Călin) who volunteered for the International Brigades in Spain, and thus it features - within the historiography of the topic - the destinies of the antifascist Romanian combatants. Since the vast majority of these combatants was composed of members and supporters of PCdR, the regime of popular democracy honored and glorified them after March 6, 1945, in the same vein as those Communist inlanders who were repressed by the "bourgeois regime". The Romanian Communists who fought in the French Resistance received a similar follow-up. After 1989, the names of the Romanian volunteers who had joined the Spanish Republicans' cause went in the shadow due to their political affiliation to a party utterly compromised in the eye of the public.

This study also deals with a broader context, including international politics, the reasons behind such an enthusiasm binding young people to go abroad to a front at over 2.000 km, the social strata they derived from, PCdR's efforts to organize and send combatants across the borders, Ion Călin's clandestine journey to the Iberian peninsula (via Czechoslovakia, Austria, Switzerland, or France), as well as aspects and details of the fights of which he was a part of during the war.

Keywords: *interbrigadist, communism, fascism, camps, emigration.*

După Revoluția din decembrie 1989, denumirile mai multor străzi din municipiul București care purtau numele unor comuniști sau socialiști din perioada interbelică au fost schimbate într-un elan revoluționar de ștergere a oricăror urme ce aminteau de trecutul roșu al României. Noua putere politică instalată în decembrie '89, dar și administrația locală, doreau să demonstreze prin toate mijloacele că nu au nicio legătură cu foștii lideri sau fostele simboluri ale partidului comunist (în anii 1990, Primăria Municipiului București a fost condusă de edili proveniți din partide de centru-dreapta). Astfel, în această

categorie se înscrie schimbarea denumirilor unor străzi precum Olga Bancic – devenită Alexandru Philippide, Leonte Filipescu, acum Aura Buzescu, Constantin Ivănuș, care a luat numele de Tony Bulandra, sau Nicolae Cristea – căreia i s-a schimbat denumirea în Rușchița¹. În aceeași categorie intră și strada *Erou Ion Călin* din sectorul 2 căreia însă nu i s-a modificat titulatura, întrucât, cel mai probabil, edilii Capitalei au considerat că acesta a fost un erou din perioada Primului sau celui de-Al Doilea Război Mondial². În fapt, Ion Călin a fost un comunist român care s-a înrolat voluntar în Brigăzile Internaționale³ din Spania și ulterior a luptat în cadrul Mișcării de Rezistență Franceze.

După instaurarea guvernului dr. Petru Groza (6 martie 1945), românii decedați în Spania și Franța în numele cauzei antifasciste și al internaționalismului proletar au fost trecuți în categoria „eroilor clasei muncitoare”, fiind glorificați și celebrați prin atribuirea unor nume de străzi sau de fabrici, articole omagiale, evenimente comemorative etc. Respectul autorităților de la București față de românii care au luptat în cele două țări occidentale s-a mărginit doar la cei decedați. Supraviețuitorii reveniți în țară după încheierea ostilităților vor fi tratați cu suspiciune și răceală pe aproape întreaga durată a regimului comunist. Asupra acestora au planat bănuiele de colaborare cu serviciile „imperialiste” de spionaj, alegații care s-au accentuat începând cu anul 1949, atunci când, din ordinul lui Stalin, au fost declanșate mai multe procese-spectacol în lagărul socialist est-european, unele care i-au vizat direct pe foștii internaționaliști ce luptaseră în Spania și Franța.

¹ În aceeași ordine de idei menționăm aici schimbarea denumirii unor străzi din sectorul 1 București. Denumirile vechi ale unor foști comuniști / socialiști / intelectuali de stânga sau a unor evenimente asociate mișcării muncitorești au fost schimbate în primii ani post-decembriști: strada Int. Victor Daimaca (fostă Justin Georgescu), strada Modrogan (fostă Ștefan Gheorghiu), Bd. Mircea Eliade (fost Kalinin Ivanovici Mihail), strada Tache D. Ionescu (fostă Nikos Beloisian), strada George Vraca (fostă Alecu Constantinescu), strada Constantin Daniel (fostă Filimon Sârbu), strada Maica Alexandra (fostă Panait Mușoiu), strada Panait Istrati (fostă Constantin David – Tică), strada Constantin Stere (fostă Petre Gheorghe), strada Hotin (fostă Vasile Roaită), strada Sfânta Maria (fostă România Muncitoare) și strada Ion Câmpineanu (fostă 13 Decembrie).

² Menționăm aici și câteva străzi, dar și o piață din sectorul 1 București, care, în mod inexplicabil, au reușit să-și păstreze vechile denumiri până în zilele noastre: străzile Alexandru Făclie (decedat în septembrie 1938 în luptele din Spania), Ștefan Megyeri (decedat în martie 1938 în luptele din Spania) și Piața „16 Februarie” din cartierul Bucureștii Noi.

³ Decizia de înființare a unor detașamente de combatanți internaționali care să sprijine guvernul republican spaniol i-a aparținut lui Stalin. Prin Comintern, acesta a ordonat înființarea unui Comitet internațional care urma să se ocupe cu strângerea de fonduri și cu recrutarea de voluntari din toate țările în care funcționau partide comuniste (iulie-august 1936). Brigăzile Internaționale au luat practic naștere la jumătatea lui octombrie 1936, atunci când primii 1500 de voluntari internaționali au ajuns la Albacete, acolo unde avea să se instaleze Statul Major al Brigăzilor. Circa 400 de români au luptat de-a lungul războiului în aceste Brigăzi. Prezența lor este sporadic amintită în istoriografia postbelică internațională, întrucât ei nu au fost grupați de la început într-o unitate de luptă, ci au fost disipați în diverse unități și subunități militare. Despre constituirea Brigăzilor Internaționale vezi și Paul Preston, *The Spanish Civil War. Reaction, Revolution and Revenge*, Harper Perennial, London, 2006, p. 170.

Dacă în Franța zilelor noastre numele partizanilor antifasciști, indiferent de naționalitate și afiliere politică, sunt onorate și cinstitute prin plăci comemorative, atribuirea de nume de străzi, piețe și stații de metrou, în România zilelor noastre aceștia sunt cvasi-necunoscuți⁴.

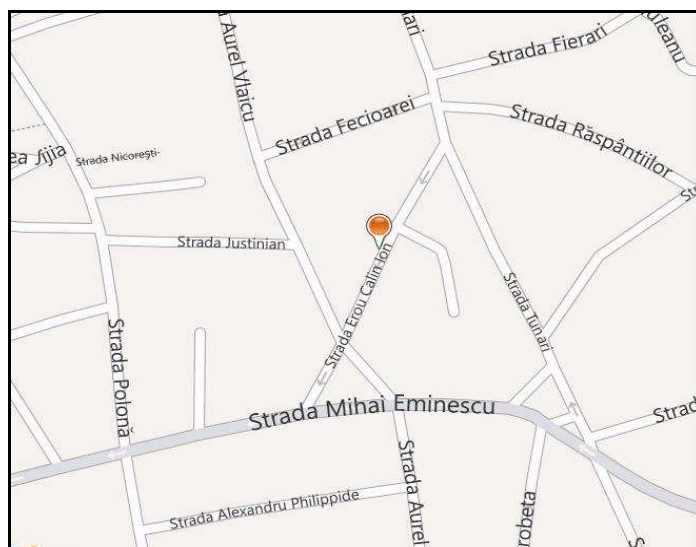
Marginalizarea acestora de către autoritățile românești post-decembriste este oarecum de înțeles, întrucât după instaurarea regimului comunist în România, mulți dintre combatanții care supraviețuiseră Războiului Civil din Spania și celui de-Al Doilea Război Mondial au ocupat funcții în nomenclatura de partid și de stat, iar unii dintre ei au fost implicați în asasinat și rele tratamente comise împotriva oponenților politici (vezi în acest sens cazurile colonelilor de securitate, Ambruș Coloman, Mihail Patriciu sau Constantin Câmpeanu, numiți la înființarea DGSP în fruntea a trei Direcții regionale de Securitate).

Cu ajutorul memorialisticii și al materialului arhivistic, vom încerca în acest studiu să prezentăm biografia unui luptător român care a participat atât în Războiul Civil din Spania, cât și în Mișcarea de Rezistență Franceză. Prin acest demers dorim să recuperăm memoria unor conaționali care au ales să lupte în afara granițelor împotriva totalitarismului fascist și ale căror destine sunt puțin cunoscute în România. Lupta lor se circumscrie Mișcării de Rezistență Antifasciste europene care s-a manifestat sub diverse forme în țările ocupate sau conduse de regimuri de extremă dreaptă. Este vorba de Ion Călin, un tânăr comunist român care a fost arestat de GESTAPO la începutul anului 1943, și care, după o scurtă perioadă de arest preventiv, își va găsi sfârșitul în deportare, în Lagărul de concentrare german de la Neunengamme – 1945 (în același loc de deținere au murit alți doi luptători români din Rezistența Franceză: Mișu Pop, alias „Étienne Pop”, și Alexandru Lazăr). De asemenea, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial au murit și alți comuniști români care au luptat în Mișcarea de Rezistență Franceză: Floricel Marinescu, dr. François Bacikurinski, Marin Chilom, Olga Bancic, Iosif Clisci, Francisc Wolf – Boczor, Andrei Sas Dragoș, Nicolae Cristea, Carol Goldstein, Lerner Boria ș.a.m.d. (unii dintre aceștia luptaseră anterior de partea guvernamentalilor în Războiul Civil din Spania).

În afara luptei armate purtată de comuniștii români din Franța ocupată, a mai existat și un alt tip de rezistență care s-a manifestat în rândul emigrației române: cea a rezistenței culturale! Intelectuali români de anvergură precum Tristan Tzara, Ilarie Voronca, Alexandru Jar (soțul Olgăi Bancic), Elena Văcărescu și Benjamin Fondaine (Fundoianu) s-au manifestat prin texte clandestine mobilizatoare și o activitate culturală intensă împotriva ocupantului. Totodată, în perioada ocupației, sculptorul Constantin Brâncuși a refuzat să-și expună operele de artă, în timp ce actrița Maria Ventura a refuzat să joace pe scena Comediei franceze. Mai mult decât atât, în toamna anului 1943 a luat naștere la Paris Frontul Național Român, o asociație culturală ce i-a avut în frunte pe Traian Vuia (președinte) și Radu Florescu (vicepreședinte), una care a

⁴ Din Mișcarea de Rezistență Franceză au făcut parte antifasciști neafiliați politic, gauliști, socialiști, comuniști, catolici etc. Istoricii estimează că în perioada 1940-1944, efectivele Rezistențelor au numărat între 200000 și 300000 de oameni.

grupat români de toate orientările politice (oficiosul considerat ilegal al asociației a purtat denumirea de *România liberă*)⁵.

Strada Erou Ion Călin (2012), fostă Ferichide (anii '30)

⁵ Gavin Bowd, *La France et la Roumanie communiste*, L'Harmattan, Paris, 2008, p. 39.

Introducere

La câteva luni după izbucnirea Războiului Civil din Spania, sute de tineri proveniți din diverse medii sociale și etnice au răspuns la apelul Partidului Comunist din România (PCdR) de a pleca să apere coaliția guvernamentală de stânga – constituită în urma alegerilor parlamentare din februarie 1936 – de rebeliunea militară a naționaliștilor spanioli declanșată în vara aceluiași an de către generalul Francisco Franco. Deși întreaga operațiune de transportare a voluntarilor români pe teritoriu spaniol a fost organizată de PCdR, nu toți cei care au plecat cu scopul de a lupta contra rebelilor au fost membri ai acestui partid. Unii dintre aceștia erau doar simpatizanți ai PCdR, social-democrați, socialiști, sau pur și simplu antifasciști învederați. Așa cum am pecizat anterior, tinerii care au plecat în Spania proveneau din medii sociale diferite: muncitori (în marea lor majoritate), studenți, medici, sau ziariști, dornici să intre cât mai rapid în luptă sub celebra lozincă lansată de *Passionaria* (Dolores Ibárruri) de la postul public de radio din Madrid (19 iulie 1936): NO PASSARAN! Pe lângă motivația ideologică, o altă cauză pentru care sute de români au hotărât să-și părăsească țara și să se dedice luptei antifasciste era atmosfera sufocantă pe care aparatul de stat represiv român o exercita asupra oponenților politici din spectrul stângii moderate și extreme.

După încheierea Primului Război Mondial, guvernele care s-au succedat la putere în România au luat măsuri excesiv de dure împotriva comuniștilor, a socialiștilor și în general împotriva oricărui lider sindical care ar fi avut putere de influență asupra muncitorilor privind eventuala declanșare a unor greve sau proteste sindicale. Legislația penală și cea a muncii elaborată în perioada interbelică era extrem de restrictivă în ceea ce privește libertatea de exprimare, conflictele de muncă sau inviolabilitatea domiciliului și a persoanei aflându-se deseori (din cauza cvasi-permanentizării stării de asediu) în contradicție flagrantă cu Legea fundamentală adoptată în 1923⁶.

Această presiune constantă exercitată de către guvern împotriva liderilor și activiștilor proveniți din categoriile social-politice enumerate anterior s-a concretizat prin elaborarea unor acte normative represive, înăbușirea *manu militari* a grevelor, dizolvarea organizațiilor, asociațiilor și organelor de presă ostile puterii, concedierea din fabrici și întreprinderi a cetățenilor care activau în organizațiile sindicale și politice interzise, precum și prin arestarea, judecarea și condamnarea oponenților politici.

⁶ Vezi în acest sens *Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă* (*Legea „Trancu-Iași”*) adoptată pe 5 septembrie 1920, *Legea privind Statutul funcționarilor publici* din 19 iunie 1923, *Legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștei publice* (*Legea „Mârzescu”*) adoptată în decembrie 1924, *Legea pentru apărarea liniștei și creditului țării* din 2 aprilie 1932, *Legea pentru autorizarea stării de asediu* din 4 februarie 1933, *Legea pentru apărarea ordinii în stat* din 7 aprilie 1934 ș.a.m.d.

Mulți dintre cei care au plecat voluntar în Spania se aflau în atenția Siguranței sau primiseră sentințe de condamnare în contumacie, sustrăgându-se în acest fel de la executarea pedepselor prin părăsirea țării. În acest sens stau dovadă zecile de dosare personale de urmărire întocmite de organele Ministerului de Interne pe numele luptătorilor români din tabăra republicană. Iată câteva nume aflate în vizorul Siguranței și ale căror dosare pot fi consultate azi la Arhivele Naționale ale României: Mihail și Constantin Burcă, Constantin Câmpeanu, Emil Schneiberg, Mihail Boico, Nicolae Cristea, Valter Roman, Grigore Naum, Francisc Wolf – Boczor, Ion Călin, Nicolae Cristea, Traian Antonescu, Vladimir Mazepa ș.a.m.d.

Voluntarii români plecați în Spania considerau că prin demersul lor împotriva naționaliștilor luptă și pentru eliberarea proletariatului din România de sub dominația „partidelor reacționare burgheze” care, în accepțiunea lor, oprimbau mișcarea muncitorească și care mențineau un climat potrivit naționalităților conlocuitoare (în special minoritatea evreiască se afla într-o permanentă prigoană din perspectiva respectării drepturilor fundamentale ale omului; adesea în epocă, evreii erau percepuți / catalogați de către organele polițienești drept militanți comuniști, în ciuda faptului că numărul comuniștilor-evrei era înfim raportat la cei circa 800000 de iudaici care locuiau în România).

Bărbați și femei din Europa, America, Asia și chiar Australia s-au înrolat în Brigăzile Internaționale cu credința că odată cu înfrângerea fasciștilor spanioli, forțele progresiste / democratice din întreaga lume vor căpăta un nou imbold în lupta împotriva extremei drepte.

Este și cazul tânărului comunist Ion Călin, care în 1937 a fost mobilizat de partid și trimis într-una din Brigăzile Internaționale din Spania⁷. La acea vreme, Călin lucra la Atelierele CFR Grivița din București în calitate de șofer și mecanic auto. Alături de el, din Atelierele CFR Grivița, Uzinele „Malaxa” și „Vulcan” din București, s-au mai oferit voluntari pentru cauza republicanilor muncitorii comuniști Nicolae Roșu, Marin Chilom, Stan Minea (viitor general-maior MFA în anii '50) și Iosif Nedelcu (viitor ofițer superior de securitate în anii '50). În același an, conducerea PCdR și-a intensificat acțiunile de recrutare a voluntarilor, reușind să trimită în Peninsula Iberică tineri din aproape toate regiunile istorice ale României: Ardeal, Banat, Bucovina sau Dobrogea.

Recrutarea și trimiterea viitorilor combatanți peste graniță, precum și strângerea de fonduri pentru cauza guvernamentalilor, au fost organizate de comuniști în condiții de strictă clandestinitate, întrucât în România interbelică activitățile comuniste fuseseră scoase în afara legii începând cu anul 1924, iar

⁷ Din informațiile noastre, numărul comuniștilor români care au luptat în Spania nu a depășit 400. În memoriile unor participanți la Războiul Civil din Spania, dar și în propaganda comunistă, numărul acestora a fost apreciat la circa 500. O cifră pe care o considerăm ușor exagerată (nu s-a putut reconstitui cu exactitate numărul lăutătorilor trimiși de PCdR în Spania, deoarece aceștia nu au plecat într-un grup compact, ci în valuri succesive).

guvernul interzicea plecarea voluntarilor în Spania, raliindu-se în acest fel politiciii de neintervenție adoptată de marile puteri europene în cazul respectivului conflict. Aparatul represiv al statului urmărea îndeaproape acțiunile desfășurate de PCdR în vederea trimiterii de voluntari în Spania prin filaj, interceptarea corespondenței și cu ajutorul informatorilor infiltrați în PCdR.

În acest studiu vom încerca să reconstituim povestea lui Ion Călin pe baza mărturiilor foștilor combatanți români din Spania și Franța depuse în doua jumătate a anilor '50 la Institutul de Istorie a Partidului Muncitoresc Român (PMR), a dosarelor personale întocmite de Siguranță pe numele unor comuniști români care ulterior au plecat voluntari în Spania, a lucrărilor memorialistice apărute începând cu sfârșitul anilor '60, precum și pe baza unor articole apărute în revistele de specialitate ale vremii.

Ion Călin în anii '30

Ion Călin (n. 29 iun. 1912, com. Aprozi / Șoldanu, jud. Călărași – d. 1945, Germania) a fost un tânăr muncitor născut într-o familie de țărani săraci care s-a alăturat mișcării comuniste ilegale din convingere și care, la îndemnul partidului de a sprijini cu resurse umane și materiale cauza guvernului spaniol, s-a oferit voluntar pentru a lupta cu arma în mână contra fasciștilor. Inechitățile, injustiția socială, persecutarea comuniștilor de către organele represive, au fost motive în plus care au contribuit la decizia sa de a lupta pentru idealurile Frontului Popular Spaniol. Șocul emoțional produs de bombardarea unor orașe republicane de către naționaliști și germani a contribuit în mare măsură la sporirea numărului de voluntari care au răspuns la chemarea PCdR.

La Arhivele Naționale ale României se găsesc două dosare personale pe numele comunistului Ion Călin. Primul dosar este întocmit de organele Ministerului de Interne, fiind alcătuit dintr-o filă și două fotografii. Acesta conține datele de stare civilă și un „tablou de serviciu” al Căilor Ferate Române din care rezultă parcursul profesional al titularului. Astfel, potrivit informațiilor

din acest dosar, aflăm că după absolvirea cursului primar, Ion Călin a lucrat ca ucenic la Magazinul și Atelierul mecanic „La Italianei” din București (1 mart. 1925 – 1 febr. 1935), unde s-a calificat în meseriile de lăcătuș mecanic și șofer. În februarie 1935 s-a angajat ca lăcătuș la Atelierele CFR Titu, însă a nu a zăbovit prea mult aici, întrucât pe 16 mai 1935 a părăsit localitatea cu destinația București⁸. Din documente nu reiese clar dacă plecarea din Titu a avut la bază o motivație personală sau s-a produs în urma unei detașări. Cert este că anul 1936 îl găsește pe Călin ca angajat al Atelierelelor CFR București – Triaj, în funcția de șofer de autobuz pe linia Bucureștii Noi – Calea Piscului.

Înscrierea lui Călin în PCdR s-a produs în anul 1935 după ce în urmă cu un an de zile aderase la Sindicatul șoferilor profesioniști „Unirea”, afiliat la Uniunea muncitorilor din transporturi⁹. La scurtă vreme de la intrarea în partid, datorită calităților sale organizatorice, a fost propulsat în conducerea Comitetului de partid al Sectorului IV Verde București (echivalentul Comitetului raional de partid „Grivița Roșie” din Bucureștii anilor ’50).

Al doilea dosar personal de la Arhivele Naționale este alcătuit dintr-o filă, respectiv o notificare din 20 martie 1953 a Direcției personalului militar al infanteriei pendinte de Secretariatul de Stat al Forțelor Armate – „Război” (Ministerul Apărării din Franța), prin care familia „dispărutului” Ion Călin era înștiințată că acestuia i s-a acordat onorific gradul de locotenent post-mortem începând cu data de 3 februarie 1943. Acest grad militar i-a fost atribuit în urma unei propuneri venită din partea Comisiei Naționale de Omologare a Luptătorilor din *Forces Françaises de l’Intérieur* (luptătorii din mișcarea de rezistență – Forțele Franceze de Interior). Încadrarea onorifică în corpul ofițerilor inferiori a luptătorului Ion Călin a fost publicată și în *Journal Officiel* la data de 31 martie 1953 (potrivit actelor existente în dosar, familia defunctului locuia la acea dată în Paris, strada St. Blaise nr. 58¹⁰). În continuarea studiului vom prezenta pe larg motivele pentru care statul francez l-a onorat, în mod simbolic, cu acordarea acestui grad militar.

Drumul lui Ion Călin către Spania

Ion Călin a fost recrutat pentru plecarea în Spania de către Aurel Stancu (viitor general-maior de securitate în anii ’50), secretar al Comitetului Uniunii

⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale – București (ANIC-B), Fond 95, Dosar nr. 121.256, f. 1.

⁹ Marin Selea, „Ion Călin (1912-1945)”, în *Voluntari români în Spania. Amintiri și documente, 1936-1939*, Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR, Ed. Politică, București, 1971, p. 465.

¹⁰ Notificarea nr. 42.277 din 20 martie 1953 a Direcției personalului militar din arma infanteriei pendinte de Secretariatul de Stat al Forțelor Armate – „Război” din cadrul Ministerului Apărării din Franța. Documentul este semnat indescifrabil pentru șeful Secretariatul de Stat al Forțelor Armate – „Război” din cadrul Ministerului Apărării din Franța, de către un locotenent colonel de artilerie. ANIC-B, Fond 95, Dosar nr. 121.748, f. 1.

Tineretului Comunist din România (UTCdR) al Capitalei și al Comitetului Județean UTCdR Ilfov, care după arestările operate de Siguranță în rândul conducerii organizației UTCdR a Capitalei (prima jumătate a anului 1937), a primit dispoziția să organizeze o grupă de tineri în vederea trimiterii lor în Spania (în urma acestor arestări organizația UTCdR a Capitalei a fost dizolvată). Pe tânărul șofer Ion Călin și familia sa, Aurel Stancu îi cunoștea de câțiva ani. Acesta își pusese locuința la dispoziția partidului în mai multe rânduri în vederea adăpostirii unor materiale de propagandă ilegală.

Potrivit amintirilor lui Aurel Stancu, Călin era căsătorit și provenea dintr-o familie numeroasă cu „origini sănătoase”, atât fratele (Gheorghe Călin)¹¹, cât

¹¹ La Arhivele Naționale Istorice Centrale există un referat de cadre pe numele lui Gheorghe Călin (n. 1918, com. Aprozi / Șoldanu, jud. Călărași) întocmit de Comisia Controlului de Partid în 1953, în urma cererii de primire în partid depusă de acesta la organizația de bază a PMR din Filatura „Dacia” – București (fabrica unde lucra ca șofer la acea vreme). Gheorghe Călin afirma într-o autobiografie dată în 1951 că, în octombrie 1944, în timp ce lucra la Garajul CC al PCR, ar fi dat o adeziune pentru primirea în partid, primind și confirmarea în acest sens, însă din cauza faptului că și-a schimbat frecvent locul de muncă și nu a mai participat la ședințe, dosarul său de partid s-a pierdut (acesta era motivul pentru care a depus în 1953 o nouă cerere de primire în PMR). Potrivit acestui document aflăm că după absolvirea cursului primar (1933), Călin a plecat la București, unde s-a angajat la un atelier mecanic, învățând totodată meseria de șofer mecanic. În 1935 a părăsit acest atelier, lucrând sporadic ca ajutor de șofer la diverse fabrici și firme particulare din București. Un an mai târziu, Gheorghe Călin va intra în legătură cu Organizația UTCdR București prin intermediul fratelui său mai mare, Ion Călin, cunoscându-i aici pe Aurel Stancu și Dumitru Hârja (a luat parte la diferite ședințe ale organizației UTCdR din cartier și a participat la împrăștiere de manifeste). După plecarea fratelui său în Spania (1937), contactele cu mișcarea clandestină s-au împușinat, iar după venirea legionarilor la putere nu a mai depus niciun fel de activitate, având legături sporadice. În perioada 1938–1942, Călin va lucra ca muncitor textilist la fabricile „Dacia” și „Chiajna” din București, cu o întrerupere de 3 luni, în 1940, pentru efectuarea stagiului militar (a fost lăsat la vatră ca inapt). Începând cu anul 1942, Călin va reveni la vechea sa meserie – șofer de piață în București. După numai un an de zile se va angaja pe același post la Fabrica „Oțel Rapid” din Capitală, iar în februarie 1944 va relua legăturile cu PCdR prin intermediul fostului interbrigadist, Ion Mutulescu. În preajma zilei de 23 august 1944, Mutulescu și Călin au fost folosiți ca șoferi pe mașinile conducătorilor partidului: Emil Bodnăraș și Iosif Rangheț (au transportat armament și material ilegal de propagandă). Ulterior, cei doi au activat în cadrul Comandamentului General al Formațiunilor de Luptă Patriotice: Gheorghe Călin a fost șofer la Secția a V-a Servicii, iar Mutulescu a fost șofer și șef al Garajului din Serviciul transporturi pendinte de aceeași Secție (1 sept.-15 nov. 1944). După desființarea acestor formațiuni paramilitare ale PCR, Gheorghe Călin a lucrat în continuare ca șofer la Garajul CC al PCR până în 1945, când a fost trimis de partid ca șofer la o unitate militară sovietică (acolo unde a rămas până în decembrie 1946). În următorii 2 ani, Călin va lucra din nou ca șofer de piață în București, iar din februarie 1948, cu ajutorul lui Ion Mutulescu, va fi numit într-o funcție de răspundere: casier al Sindicatului Transporturilor. Nu a rămas mult timp în acest post, întrucât a delapidat niște bani împreună cu alți membri din Comitetul de conducere al sindicatului (prin falsificarea unor documente fiscale și-a însușit în mod fraudulos suma de 15000 lei, provenită din cotizațiile sindicaliştilor). A fost judecat și condamnat la 3 luni închisoare, pedeapsă pe care a executat-o la Penitenciarul Corecțional Văcărești. După eliberarea din detenție s-a angajat la Filatura „Dacia” din București. Din același referat întocmit de Comisia Controlului de Partid în 1953 mai aflăm că la acea dată, sora lui Gheorghe Călin, Florica Călin, era membră de partid și

și sora sa, fiind membri ai UTCdR (în anii '40, Gheorghe Călin a fost însărcinat cu asigurarea unui canal de comunicare clandestin între comuniștii români din București și grupul comuniștilor români din Capitala Franței)¹².

Iată cum îl portretiza Aurel Stancu pe tovarășul său, Ion Călin:

„Ion Călin (șoferul) după cum am arătat era un tovarăș devotat și dispus oricând să se sacrifice pentru cauza partidului. Eu îl cunoșteam foarte bine nu numai din activitate, dar și ca om, ca felul lui de a fi încă înainte de a intra el în UTC, apoi în partid. În org. UTC-ului a fost atras de către mine, după ce a fost mai întâi folosit în acțiuni fără să știe că este vorba de organizație ilegală. Devenind m. al UTC-ului, a fost utilizat în muncă tehnică, la el acasă a funcționat un timp o tipografie a UTC-ului pe care a păstrat-o conspirativ și a ajutat la efectuarea manifestelor. Cu toate că era de acum un tov. educat într-o măsură oarecare marxistă, totuși avea încă o serie de rămășițe și obiceiuri tradiționale ale țăranului, îndeosebi sărac. Înainte de a veni în contact cu mișcarea acest tov. credea în ghicitori, farmece și moroeni. Această trăsătură într-o formă mai mică i-a rămas până în momentul plecării noastre din București.”¹³

Neputându-și procura un pașaport (întrucât figura în evidențele Siguranței ca suspect comunist iar statul român încerca să blocheze plecarea voluntarilor în Spania), partidul a hotărât în vara anului 1937 ca Ion Călin, împreună cu alți 3 tovarăși, să fie trimiși clandestin peste graniță. Aurel Stancu, cel care i-a propus lui Călin să se înroleze în Brigăzile Internaționale, fusese la rândul său însărcinat de către Ilie Pintilie cu intensificarea muncii de selecționare a voluntarilor¹⁴. Astfel, la o ședință a Comitetului de partid a Sectorului IV Verde, Ilie Pintilie i-a trasat sarcina să recruteze 4 tineri în vederea trimiterii lor pe

munictoare textilistă, iar mezinul familiei, Marin Călin, era utemist și membru de partid. Documentul sus-menționat se încheie cu propunerea ca lui Gheorghe Călin să-i fie acceptată candidatura de partid în organizația de bază de la locul de muncă și „să fie controlat și ajutat îndeaproape”, avându-se în vedere trecutul său politic cu sincope. Referat din 20 mai 1953 întocmit de referentul Florica B. din Comisia Controlului de Partid de pe lângă CC al PMR. ANIC-B, Fond *CC al PCR-Colegiul Central de Partid, Litera C*, Dosar C/2149, ff. 1-2. ANIC-B, Fond *CC al PCR-Secția administrativ-politică*, Dosar nr. 25/1944, ff. 8-10.

¹² Scrisoare trimisă de Aurel Stancu pe adresa Institutului de Istorie a PMR de pe lângă CC al PMR la data de 22 aprilie 1956; ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 96, f. 5.

¹³ Scrisoare trimisă de Aurel Stancu pe adresa Institutului de Istorie a PMR de pe lângă CC al PMR la data de 22 aprilie 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 96, ff. 12-14.

¹⁴ În toamna anului 1936, conducerea PCdR a înființat la nivel central un colectiv special (Comitetul de ajutorare a Spaniei republicane) care se ocupa cu recrutarea și examinarea din punct de vedere fizic și psihic a viitorilor combatanți ce urmau să se înroleze în Brigăzile Internaționale. În fruntea Comitetului de ajutorare a Spaniei republicane a fost numit un membru marcant al partidului, Ilie Pintilie. Din acest Comitet au mai făcut parte: Aurel Stancu, Hermina Marcusohn / Tismăneanu și Lev Oighenstein / Leonte Răutu. Astfel de comitete au fost constituite și la nivel local, la Ploiești, Iași, Bacău, Timișoara etc. Printre atribuțiile acestor structuri clandestine mai figurau și ajutorarea familiilor voluntarilor, tipărirea și răspândirea de broșuri propagandistice, strângerea de fonduri, procurarea sau fabricarea unor acte de identitate false ș.a.m.d.

front. Stancu i-a propus pe Vida Gheza, Sașa Volovici și Ion Călin¹⁵. În cele din urmă, conducerea partidului a hotărât ca Aurel Stancu să facă parte din acest grup care urma să fie trimis cât mai repede peste graniță, deoarece Siguranța se afla pe urmele lor și arestarea unuia dintre ei se putea produce în orice clipă.

Aurel Stancu (n. 3 ian. 1911, orașul Buftea, jud. Ilfov – d. 1987, mun. București)
și Vida Gheza (n. 28 febr. 1913, mun. Baia Mare,
jud. Maramureș – d. 11 mai 1980, mun. Baia Mare, jud. Maramureș)

Cei patru tineri urmau să treacă clandestin granița cu Cehoslovacia, cu ajutorul unei călăuze tocmite de partid. Întrucât omul de legătură care urma să asigure transportul grupului către Satu-Mare a întârziat să apară timp de aproape o lună de zile, Stancu l-a mandatat pe Călin cu organizarea grupului și cu menținerea legăturii cu Ilie Pintilie până la plecare. Pentru a scăpa de vigilența agenților Siguranței, membrii grupului au fost adăpostiți, până la părăsirea Capitalei, în diverse case conspirative și hoteluri ieftine, dând mită recepționarilor pentru a nu li se reține buletinul (adeseori Siguranța efectua razii nocturne prin hoteluri în vederea depistării persoanelor aflate pe listele cu urmăriți general). Fiind însărcinat cu buna desfășurare a operațiunii, Călin a fost cel care i-a aprovizionat cu mâncare și diverse alte obiecte gospodărești pe tovarășii săi. Aurel Stancu și ceilalți membri ai grupului au apreciat devotamentul lui Călin pentru îndeplinirea sarcinii încredințate. În loc să-și viziteze soția – căreia îi spusese că va lipsi de acasă doar 2-3 zile pentru a face rodajul mașinii unui prieten – Călin a ales calea conspirativității totale, alergând dintr-un loc în altul

¹⁵ Aurel Stancu, „Lupte grele în Aragon și Levante”, în *Voluntari români în Spania. Amintiri și documente, 1936-1939*, p. 302.

cu provizii necesare grupului aflat pe picior de plecare. În amintirile sale, Stancu relatează și o poveste nostimă petrecută cu eroul nostru în timp ce se ocupa cu aprovizionarea grupului, întâmplare care nu a fost pe placul tovarășilor săi. Într-o zi, în timp ce făcea cumpărături prin piețele Bucureștiului, Călin s-a dus la o „cărturăreasă” renumită în Capitală pentru a-i ghici norocul și pentru „a-i da în cărți”. Aceasta i-a prezis că o să izbutească în demersul său de a părăsi țara și că va avea numai succese în viață. Călin le-a povestit tovarășilor săi întâmplarea cu pricina. După ce s-au amuzat copios de naivitatea lui Călin, aceștia l-au muștrat amical pentru „rămășițele mistice” ale comportamentului său¹⁶.

În cele din urmă, după 20 de zile de la numirea lui Ion Călin în funcția de responsabil al grupului, colectivul de partid care coordona trimiterea voluntarilor a apreciat că acesta umblase mult prea mult prin București, lucru care ar fi putut atrage „ochiul” vigilent al Siguranței. A fost degrevat de responsabilități iar în locul său a fost numit Sașa Volovici. După doar 3 zile de la primirea acestei însărcinări, Sașa le-a adus membrilor grupului vestea mult așteptată: partidul stabilise o legătură cu o persoană de încredere din Satu-Mare care avea să le mijlocească trecerea graniței cu ajutorul unei călăuze. Călătoria până la Satu-Mare urma să fie efectuată cu trenul, iar contactarea omului de legătură să se facă printr-un consemn. Cei 4 voluntari au părăsit Capitala prin Gara de Nord la sfârșitul lui august 1937 (un tren de călători i-a transportat până la Satu-Mare).

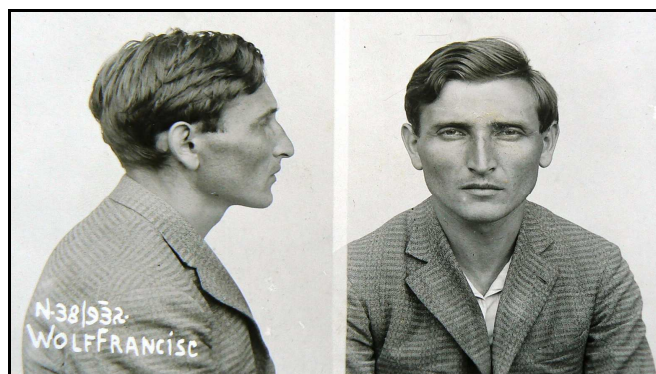
Odată ajuns la destinație, micul grup de comuniști a luat masa la un restaurant din oraș, după care, persoana de legătură indicată de partid i-a condus la călăuza care avea să-i treacă granița în Cehoslovacia. Trecerea frontierei s-a petrecut în cursul nopții și a decurs fără incidente. Pătrunși pe teritoriu cehoslovac, comuniștii români au fost ghidați către satul Ceppe la locuința unui țaran rutean pe nume „Ivan”. Acesta era membru în organizația locală a Partidului Comunist (în Cehoslovacia comuniștii nu erau scoși în afara legii) și își pusese casa la dispoziția partidului în mai multe rânduri pentru a fi folosită pe post de refugiu provizoriu de către omologii români care treceau ilegal granița. „Ivan” i-a găzduit pe cei 4 români timp de 2 zile, după care i-a condus mai departe către orașul Sevluş.

Aici, la Sevluş, micul grup al comuniștilor români a fost cazat în locuința unui evreu membru al Ajutorului Roșu Internațional (MOPR). Locuința acestuia servea de mai mulți ani de zile drept adăpost pentru tovarășii români urmăriți de autorități. La data sosirii celor 4 comuniști, în Sevluş se găseau peste 30 de tineri voluntari care se aflau pe punct de plecare către Spania și care erau găzduiți în diferite case conspirative din oraș. În casa acestuia s-au întâlnit cu un alt grup de comuniști români care se îndrepta către Spania și care aștepta o călăuză pentru trecerea graniței cu Austria, via Praga (printre comuniștii români

¹⁶ Scrisoare trimisă de Aurel Stancu pe adresa Institutului de Istorie a PMR de pe lângă CC al PMR la data de 22 aprilie 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 96, f. 24.

adăpostiți în acest imobil se aflau Nicolae Roșu – metalurgist la Uzinele „Malaxa” din București și cizmarul Ivan Stoian – muncitor la Fabrica „Talpa” din București). După câteva zile, alți 7 comuniști români au poposit în această casă din Sevluş, ceea ce a condus la supra-aglomerarea spațiului și la necesitatea găsirii unei locuințe mai mari.

Grupul nou-veniților format din Grigore Cotovschi, Alexandru Brick (decedat pe front în Spania – septembrie 1938), Nicu Marin, V. Pișta, Ivan Stoian (n. 1911, com. Cadichioi, Bulgaria), Gheorghe Adorian (viitor colonel de securitate în anii '50), Ștefan Weintraub și Francisc Wolff – Boczor, a ridicat la 12 numărul comuniștilor români aflați în tranzit prin micul orașel cehoslovac¹⁷.

Anii '30. În aresturile Siguranței românești: Francisc Wolff – Boczor (n. 2 febr. 1906, com. Botiza, jud. Maramureș – d. 21 febr. 1944, Mont-Valérien, Franța) și Nicolae Cristea (n. 26 nov. 1906 – d. 13 mart. 1943, Franța) viitori luptători în Brigăzile Internaționale din Spania și în FTP – MOI

¹⁷ Declarație dată de Aurel Stancu la Institutul de Istorie a PMR în ziua de 16 iunie 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 96, ff. 297-301.

Odată cu sporirea numărului membrilor grupului, conspirativitatea întregii acțiuni a devenit problematică, astfel că la numai o lună de la sosirea în Sevluş (noiembrie 1937) a primului grup format din Ion Călin, Sașa Volovici, Aurel Stancu și Vida Gheza, jandarmii cehoslovaci au descoperit locuința și i-au arestat atât pe proprietari, cât și pe cei 11 chiriași clandestini. După câteva zile de arest preventiv, cei 12 comuniști români au fost judecați și condamnați la 11 zile de închisoare pentru trecerea ilegală a frontierei.

Într-o autobiografie dată pe 29 mai 1952, sculptorul Vida Gheza afirmă că autoritățile cehoslovace ar fi fost anunțate de către un vecin căruia i se păruse suspectă forfota produsă de voluntarii români. La indicația organelor de partid din Sevluş, cei 11 tovarăși au declarat în cursul anchetei că sunt emigranți politici din România și că nu au nicio legătură cu Războiul Civil din Spania:

„Am fost condamnați la 11 zile pentru trecerea frontierei, însă s-a prelungit la o lună. Între timp a venit un agent din Satu Mare cu numele Juhász care înainte era la Baia Mare. Am fost chemați la el Wolff și eu. Întâi m-a luat cu frumosul, spunând, că mama ta este singură acasă și plânge după tine, iar tu hoinărești pe aici și mia spus că nui nimic voi veni frumos acasă nu ți se va întâmpla nimic, dar sămi spui cum ai ajuns aici, prin cine și pe unde ai trecut frontiera. Eu am spus că am venit singur pe unde am trecut nu știu că a fost noaptea și un om m-a îndrumat la această locuință spunând că acolo se găsește cameră pentru dormit. După asta mi-a spus că îmi dă două ceasuri să mă gândesc, și pe urmă mă voi întoarce cu el acasă, după două ceasuri întradevăr că a venit iarăși și m-a întrebat dacă m-am răzgândit, atunci m-a amenințat că după terminarea pedepsei vom fi predați în mâinile autorităților Române și atunci mă va aranja el. Văzând că nu a ajuns la nici un rezultat a plecat, spunând la revedere.”¹⁸

După 4 zile de arest lucrurile au început să se complice, deoarece administrația închisorii nu le-a oferit niciun strop de hrană și nici nu a permis membrilor MOPR-ului cehoslovac (Ajutorul Roșu Internațional) accesul în incinta locului de deținere (din cauza foametei, unii dintre membrii grupului au mâncat coji de var de pe pereții celulelor la îndemnul comunistului Ivan Stoian, care trecuse printr-o experiență similară la Penitenciarul Special Doftana). Acest lucru a condus la declanșarea unui protest spontan în urma căruia conducerea închisorii a încuviințat vizitarea deținuților de către membrii Ajutorului Roșu cehoslovac. Cu toate acestea, doi dintre membrii grupului de voluntari – Gheorghe Adorian și Ștefan Weintraub – s-au hotărât să evadeze fără a avea acordul tovarășilor de detenție și implicit al partidului¹⁹. În timp ce erau duși pe un

¹⁸ Autobiografie dată în ziua de 29 mai 1952 la București de către Vida Gheza. ANIC-B, Fond 53, Dosar V/76, I, f. 133.

¹⁹ În dosarul de partid al lui Gheorghe Adorian se regăsește și un referat întocmit de Comisia Controlului de Partid la data de 27 mai 1954. În document se preciza că, potrivit declarațiilor lui Adorian, acesta și-a motivat decizia de a evada, fiind speriat de o iminentă expulzare: „El declară că la cercetări a declarat că este comunist refugiat politic din România. Împreună cu ceilalți tovi a fost condamnat la 11 zile închisoare pentru trecerea frauduloasă a frontierei și întrucât îi era teamă să nu fie expulzat în România, a fugit din arest împreună cu Weinrab Ștefan. În drum spre Paris a

culoar al închisorii pentru a fi scoși la aer, cei doi arestați s-au suit pe o masă și au ieșit pe o fereastră lăsată întâmplător deschisă. După această ispravă, restul comuniștilor români aflați în detenție au fost scoși la raport și anchetați în prezența unui agent al Siguranței românești venit special de la Satu-Mare (agentul Iuhász menționat și de Vida Gheza în autobiografia dată pe 29 mai 1952). În cadrul anchetei, Aurel Stancu, Grigore Cotovschi, Vida Gheza și în mod special Ion Călin, au fost: „bătuți rău cu patul revolverului, până i s-au spart tâmpile în această închisoare cehoslovacă”.²⁰ Lui Ion Călin polițiștii i-au spart capul pentru că nu înțelegea ce spuneau anchetatorii care vorbeau în maghiară sau rusă, limbi pe care el nu le cunoștea.

Scopul torturării voluntarilor români era de a-i face să vorbească despre locul în care s-ar fi putut ascunde cei doi evadați, precum și pentru a-i determina să declare misiunea cu care veniseră în Cehoslovacia (autoritățile cehoslovace bănuiau că românii veniseră în Sevluş cu scopul de organiza asasinarea Regelui Carol al II-lea care urma să efectueze o vizită de stat în Cehoslovacia)²¹.

Despre bătăile încasate de la polițiștii cehoslovaci, Aurel Stancu declara:

„Și în același timp acest tip sa aruncat asupra mea aruncându-mi o pătură pe cap și după aceea cu ceva tare eram lovit în cap. Eu am început să țip așa de tare, că am simțit că loviturile se răriseră, iar după un timp am auzit un zgomot și strigătele ale tovarășilor că împreună cu țipetele mele făcea un fel de infern închisoarea. Loviturile s-au oprit și sub pătură am simțit o mână care îmi găsește gura și mi-o astupă sub pătură așa de tare că se sufoca. Am reușit să casc puțin gura, apoi am înfipt dinți în degețile grase ale canaliei și nu l-am dat drumul.”²²

În cele din urmă, grupul comuniștilor români a primit de la același magistrat care-i judecase și prima oară, o condamnare la 40 de zile de închisoare pentru tănuirea evadării lui Adorian.

trecut prin Austria și Elveția unde a fost de mai multe ori arestat. Atât în Austria, cât și Elveția a fost condamnat pentru trecerea ilegală a frontierei la câte 12-14 zile închisoare”; ANIC-B, Fond CC al PCR-Colegiul Central de Partid, Litera A, Dosar A/49, f. 5.

²⁰ Declarație dată de Gheorghe Adorian la Institutul de Istorie a PMR în ziua de 16 iunie 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 96, f. 310.

²¹ Despre vizita Regelui Carol al II-lea în Cehoslovacia și pregătirile făcute de serviciile de informații românești în vederea asigurării securității delegației monarhului, vezi: Alin Spănu, *Istoria serviciilor de informații / contrainformații românești în perioada 1919-1945*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2010, p. 274; și CAROL al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, ed. de Marcel-Dumitru Ciucă și Narcis Dorin Ion, I (1904-1939), Ed. Silex, București, 1995, pp. 231-232.

²² Scrisoare trimisă de Aurel Stancu pe adresa Institutului de Istorie a PMR de pe lângă CC al PMR la data de 22 aprilie 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 99, fv. 38.

Foști interbrigadiști la lucrările Congresului al IX-lea al PCR (1965).

De la stânga la dreapta: Gheorghe Chiroeanu,
Mihail Patriciu (cu ochelari), Gheorghe Adorian, Vida Gheza
și Constantin Câmpeanu

Între timp, deputații Partidului Comunist Cehoslovac l-au interpelat în Parlament pe ministrul de Interne care dorea să-i extrădeze pe arestați autorităților române, în ciuda faptului că aceștia solicitaseră azil politic (în Cehoslovacia, Partidul Comunist funcționa legal). În urma acestei intervenții, comuniștii români nu au mai fost predați Siguranței românești, ci li s-a permis să plece unde doresc. Însă, înainte de a-i elibera, autoritățile din Sevlus au „regizat” predarea lor către Siguranța română. Pe 1 decembrie 1937, voluntarii români au fost înlănțuiți și conduși cu trenul la granița cu România, sub amenințarea armelor. Ei nu au fost predați autorităților române, ci au fost amenințați de grănicerii cehoslovaci că, în cazul în care se vor mai întoarce, vor fi împușcați. Bineînțeles, comuniștii români nu au ținut cont de această amenințare și în aceeași noapte, în grupuri de câte doi, s-au întors în Cehoslovacia. Excepție făcând Alexandru Brick și Nicu Marin... Primul s-a întors la Satu Mare, iar cel de-al doilea s-a predat unui grănicer român (ulterior, ambii vor reuși să ajungă în Spania).

Iată cum își amintește sculptorul Vida Gheza modul în care s-a reîntors în Cehoslovacia alături de Ion Călin:

„Atunci noi fiind proști făcuserăm o greșeală în loc să o luăm peste câmpuri am mers înainte pe drumul țării, la Ciorna Ordo suntem din nou arestați de un jandarm vrând însă să ne ducă la post am fugit am sărit într-o baltă Călin după mine, jandarmul a început să tragă cu arma după noi dar era întuneric, noi am fugit peste câmpuri am înconjurat comuna și tocmai când s-a crăpat de ziuă am ajuns la Zasova.”²³

La Zasova, în locuința unui țăran pe nume Ivan, cei doi s-au reîntâlnit cu câțiva dintre membrii grupului. Ivan a contactat persoana de legătură desemnată de partid să-i transporte la Praga pentru continuarea călătoriei către Spania. Odată ajunși pe teritoriu cehoslovac, voluntarii români s-au organizat din nou pe grupe de câte doi pentru a se îndrepta către hotarul cu Austria (Aurel Stancu și Grigore Kotovschi, Vida Gheza și Ion Călin). După circa o lună petrecută la Praga, voluntarii s-au îndreptat către frontiera cu Austria, acolo unde au fost preluați de contrabandiștii plătiți de partid în vederea trecerii ilegale a frontierei.

La granița cu Austria, grupul a fost arestat și încarcerat timp de 2 săptămâni în închisorile austriece din Bludenz și Feldkirch, sub bănuiala că ar fi voluntari comuniști plecați către Spania. Luându-și diferite nume fictive și negând cu vehemență toate acuzele care li se aduceau, grupul românilor a fost în cele din urmă eliberat, fiind somat să părăsească teritoriul austriac în 24 de ore²⁴. Pe parcursul drumului către Franța grupul s-a destrămat de câteva ori, fiecare încercând să ajungă la destinație pe cont propriu sau în grupuri mai mici de câte 2-3 persoane. De pildă, după ce au fost eliberați din închisoarea austriacă și avertizați să părăsească cât mai repede teritoriul austriac, Ion Călin a trecut granița în Elveția alături de Gheorghe Adorian. Peripețiile prin care au trecut cei doi sunt relatate de cel din urmă:

„Cu tovarășul Călin am ajuns până la 2 sau 3 km. de granița elvețiană, acolo unde Rinul se varsă în Bodensee adică în lacul Boden. Aici Rinul formează un estuar și trece în aripa Estuarului și ajunge în această insulă, adică între cele două brațe ale Rinului. Am ajuns în localitatea austriacă Höcht și mai aveam de trecut brațul celălalt al Rinului și eram în teritoriul elvețian. Aici ne-au prins jandarmii la coborârea din autobuz, neavând documente și ne-au băgat pentru o noapte la închisoare. Dimineața ni s-a dat drumul. Trebuia să părăsim cât mai repede țara. Aici am simțit simpatia activă a populației austriece. Nici nu ne-am gândit că putem întâlni oriunde din partea cetățenilor acea simpatie. Așadar am căutat să pregătim trecerea în timpul nopții, era o noapte de iarnă grea în care trebuia să trecem Rinul către Elveția. Și am studiat locul de trecere. Am întâlnit un țăran ambulant, care vindea mere, un fel de comerciant ambulant. Și i-am oferit să-i dăm câțiva bani, să ne arate pe unde putem trece Rinul. Tovarășul Călin Ion nu știa să înoate, acesta era necazul. Și el ne-a dat întâlnire pentru seara la 7 când se întuneca și nu ne-a spus nimic. Și ne-am ascuns printre salcâmi și fix la orele 7 cetățeanul a venit, ne-a arătat locul cel mai bun de trecere și la despărțire am scos banii care i-am avut și am vrut să-l recompensăm. S-a uitat la noi și ne-a spus că să ne păstrăm banii și a mai adăugat:

²³ „Amintiri din luptele din Spania-Vida Gheza, Baia Mare-22 aprilie 1956”. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 97, f. 17.

²⁴ Declarație dată de Gheorghe Adorian la Institutul de Istorie a PMR în ziua de 16 iunie 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 96, f. 313.

— Drum bun către Spania.

Ne-am dat astfel seama că avem a face cu un prieten. În noaptea aceea am așteptat până dimineața la 5 ca să trecem. Toată noaptea a fost frig, era îngheț și toată noaptea am făcut gimnastică, ca să nu înghețăm. Mișcându-ne prea mult deodată am fost zăriți de grănicerii austrieci, care erau însă grăniceri de la finanțe, adică nepericuloși. Ne-au întrebat dacă avem asupra noastră tutun sau cafea, dar n-aveam nici tutun, nici cafea. Și ne-a dat drumul. Ne-a întrebat doar:

— Ce faceți aici ?

Le-am spus că facem gimnastică și că vrem să trecem acolo. Văzând că nu suntem contrabandiști ne-a dat drumul și am trecut în Elveția. Aici în Elveția a mers repede. Am luat bilete și am mers cu bine până la granița franceză, la Basel.”²⁵

Sosiți la Basel, cei doi au primit sprijinul tovarășilor din Ajutorul Roșu elvețian, aceștia facilitându-le trecerea în Franța la nici 24 de ore de la intrarea în *Țara cantoanelor*. După 103 zile de la plecarea din țară, grupul comuniștilor români a ajuns în cele din urmă la Paris, în ianuarie 1938, de unde a trecut ilegal Munții Pirinei în Spania²⁶.

În Spania

După nenumărate episoade imprevizibile, Ion Călin a ajuns în februarie 1938 la Centrul de instrucție a voluntarilor de la Albacete, fiind repartizat pe frontul de la Aragon la Batalionul „Balcanic” din Brigada 129 Infanterie²⁷. Primăvara anului 1938 îl găsește pe eroul nostru luptând în sectorul Caspe

²⁵ *Ibid.*, ff. 314-315.

²⁶ Trecerea peste granița franco-spaniolă prin Munții Pirinei era socotită o adevărată aventură, întrucât Franța închisese granița cu Spania la 13 august 1936, înscriindu-se astfel pe orbita politicii de neintervenție. Deși exista o șosea bine asfaltată care constituia principala linie de comunicație dintre cele două țări, ea nu putea fi folosită de comuniștii români, deoarece era utilizată de armata lui Franco. Astfel că voluntarii români erau nevoiți să traverseze frontiera direct prin munți în condiții deosebit de grele (prăpastii, șanțuri, gheață etc.). Tânărul UTdC-ist Grigore Cotovschi, care dezertase din armata română după perioada de instrucție pentru a pleca în Spania, mărturisea în anii '50 că în cazul său și a grupului din care făcea parte, această curajoasă acțiune a necesitat circa 18-20 de ore de mers pe jos, operațiunea soldându-se la final cu 3 morți. Declarație dată de Grigore Cotovschi la Institutul de Istorie a PMR în ziua de 16 iunie 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 96, f. 333.

²⁷ Această brigadă a fost înființată la Chillon în ziua de 8 februarie 1938, fiind formată din 3 batalioane: Batalionul 27 *Djacovici* (a funcționat în perioada 13 februarie-5 octombrie 1938 cu luptători români, iugoslavi și cehoslovaci), Batalionul 26 *Masaryk* (a funcționat în perioada 13 februarie-5 octombrie 1938 cu luptători cehoslovaci și polonezi) și Batalionul 18 *Dimitrov* (a funcționat în perioada 13 februarie-5 octombrie 1938). Brigada 129 Infanterie, condusă de colonelul Vatek, a luptat la Fontes del Ebro. Batalionul *Djure Djacovici* era format din români și iugoslavi – 2 companii din acest batalion purtau denumiri românești. Brigada a fost subordonată Diviziei 45 Infanterie (13 februarie-27 martie 1938), Armatei de Maniorba (28 martie-30 iunie 1938), Corpului 17 Armată (30 iunie-17 iulie 1938), Corpului 16 Armată (17 iulie-5 octombrie 1938) și Grupării „Szuster”. Brigada a fost trimisă în luptă în regiunea Almaden unde se aflau minele de mercur și în apropierea orașului Morena.

(frontul Aragon – Ebro) într-o mică formațiune de voluntari români (mai precis într-o grupă de luptă dotată cu mitraliere ușoare aflată în subordinea Batalionului „Balcanic”). Comandantul acestei grupe era ardeleanul Francisc Wolff – Boczor, decedat ulterior în Mișcarea de Rezistență Franceză²⁸.

Fostul comandant al Batalionului „Djakovic”, căpitanul Mihail Burcă, își amintește în memoriile sale despre grupa combatanților români conduși de Boczor:

„Un grup de combatanți români încadrați în noul Batalion balcanic format în februarie 1938 la Albacete și trimis direct pe frontul din Aragon au luptat în acest timp în sectorul Caspe, în compania comandată de voluntarul iugoslav Peko Dapčević. Grupa românească de luptă din cadrul acestei companii, în rândurile căreia se aflau Ion Călin, Ion Chilimnic, Francisc Boczor, Gheorghe Adorian și alți voluntari, plecați din țară către sfârșitul anului 1937, a participat și s-a distins în grele lupte defensive din Caspe până la Mora del Ebro.”²⁹

Cu Batalionul „Balcanic”, Călin a participat timp de câteva săptămâni la mai multe lupte defensive purtate împotriva naționaliștilor spanioli și a italienilor din Corpul expediționar italian, trupe care erau mult mai bine echipate din punct de vedere logistic.

În urma acestor lupte, unitatea lui Călin s-a retras până la Mora de Ebro.

La începutul verii (1938), ca urmare a reorganizării Brigăzii 129 în Brigadă mobilă, Ion Călin a fost mutat într-o companie românească a Batalionului Divizionar pendinte de Divizia a 45-a Internațională (comisar politic al batalionului era un militant de frunte al PCdR, Gheorghe Stoica, pe numele adevărat Moscu Cohn). Dintr-o autobiografie dată la 31 decembrie 1956 de către Nicolae Meheș³⁰ (fost șofer în Brigăzile Internaționale) aflăm că din această nou-înființată unitate (Batalionul Divizionar) au mai făcut parte românii Svet Iacob, Zemler Novac, Alexandru Făclie, Manole H. Manole, Emil Katz, Mihai Faltin, Lazăr Miron, Constantin Doncea (secretarul de partid al batalionului în timpul retragerii unității spre Franța), Francisc Wolff – Boczor, frații Minor (Alexandru – „Sandor”, Iosif și Daniel), Alexandru Paraschiv ș.a.m.d. Meheș susține că, în scurt timp de la înființare, batalionul a fost trimis pe front la Tortosa, oraș situat pe malul fluviului Ebro, unde a rămas timp de câteva luni de zile (pe 15 martie 1938, franchiștii au pătruns în Catalonia, iar la jumătatea lui aprilie au atins malul Mediteranei, în apropierea orașului Tortosa, rupând astfel în două teritoriul ocupat de republicani; de pe aceste noi poziții, fasciștii vor declanșa la începutul lunii iunie o ofensivă puternică împotriva Valenciei, însă vor fi nevoiți să se oprească, întrucât forțele guvernamentale au trecut la contraofensivă – începutul bătăliei de pe Ebro care va dura câteva luni):

²⁸ Valter Roman, *Sub cerul Spaniei. Cavalerii speranței (Amintiri)*, Ed. Militară, București, 1972, p. 111.

²⁹ Mihail Burcă, „Pe front, cu infanteriștii români” în *Voluntari români în Spania. Amintiri și documente, 1936 – 1939*, p. 233.

³⁰ Autobiografie dată de Nicolae Meheș pe 31 decembrie 1956. ANIC-B, Fond 53, Dosar M/112, vol. II, f. 40.

„Dincolo de acest fluviu era ocupat de fasciști. Pe acest front am luptat circa cinci luni de zile. Între timp noi am schimbat de mai multe ori pozițiile pe cursul acestui fluviu și am luat poziții la Sierra de Cabals, Corbera, Gandesa, etc. Într-o zi am primit ordin ca unitatea noastră să treacă fluviul Ebro, fluviul l-am trecut și în acea noapte unitatea noastră a trecut la atacarea unei poziții fasciste ce se afla pe o cotă foarte înaltă. Atacul a fost dat după miezul nopții (noapte de 19/20 septembrie 1938 - n.n.), într-un strigăt de ura! toți am început atacul și cu toată forța și tot curajul ne-am năpustit asupra pozițiilor fasciste cățărându-ne în sus pe cotă în luptă corp la corp cu fasciștii i-am scos din tranșeele lor și am ocupat poziția stabilită de comandanții noștri. Această luptă a fost grea deoarece au murit mulți tovarăși și alții mulți am fost răniți (Mehes a fost și el rănit în această luptă fiind ulterior evacuat și internat alături de Svet Iacob în Spitalul din Montoro – n.n.). Îmi amintesc că în această luptă a căzut mort chiar lângă mine sergentul Făclie Alexandru... (moartea eroică a studentului Alexandru Făclie, activist al Frontului Studentesc Democrat din București, este menționată în mai toate amintirilor foștilor combatanți ai Batalionului Divizionar – n.n.).”³¹

Totodată, Marin Selea, fost ceferist și camarad de front cu Ion Călin, povestește în amintirile sale despre participarea acestuia la luptele de pe Ebro din vara anului 1938:

„Niciodată n-am să uit căldura prietenească cu care a știut să stea de vorbă cu unii dintre noi, care pentru întâia oară luptam în prima linie de foc. În cadrul ofensivei armatei republicane spaniole din vara anului 1938, la râul Ebro, Ion Călin ia parte la atacul de infanterie împotriva pozițiilor fasciste de pe malul drept al Ebrului și cade grav rănit. Pierzând mult sânge și având o rană gravă, este nevoit să stea mai multe săptămâni la spital. Fiind însă în convalescență, cere insistent să fie lăsat din nou pe front. Când, în sfârșit, capătă aprobarea, intervine – în urma hotărârii Ligii Națiunilor – retragerea de pe front a voluntarilor internaționali din armata republicană spaniolă.”³²

Gheorghe Stoica pe numele adevărat Moscu Cohn (n. 20 iul. 1900, mun. Dorohoi, jud. Botoșani – d. 10 aug. 1976, mun. București), comisarul politic al Batalionului Divizionar pendinte de Divizia a 45-a Internațională

³¹ *Ibid.*, ff. 40-41.

³² Marin Selea, „Ion Călin (1912-1945)” în *Voluntari români în Spania. Amintiri și documente, 1936-1939*, p. 467.

Un alt fost interbrigadist român, Carol Neuman, și-l amintește pe Ion Călin pe frontul spaniol de la Amposta, acolo unde cei 70 de oameni din compania de mitraliere duceau lupte grele pentru cucerirea unui pod peste Ebro în vederea trecerii pe celălalt mal (tot aici se mai găseau la acea vreme Alexandru Făclie, Leonte Tismăneanu, Constantin Doncea, Max Klingner, Ușer Finchelstein ș.a.m.d.):

„La jumătatea lui august (1938 - n.n.) am fost din nou scoși la odihnă și mutați în valea secată a unui torent de munte. Nu știu de unde, căpătasem răie și a trebuit să suport un tratament cam usturător până m-am vindecat, în timp ce ceilalți din secție s-au dus să se zbenguie pe malul Mediteranei. Vă puteți închipui ce oftică am făcut. Singurul care mi-a ținut de urât a fost bietul Călin, bolnav și el de friguri. Era un șofer provenit din țărani de prin Vlașca. Fiind un om hotărât și cinstit intrase în lupta ilegală; avea o ură de moarte împotriva burghezilor dar știa să înțeleagă și să se poarte omenos cu toți. Avea o îmbinare de intransigență principială cu înțelegere pentru nevoile oamenilor și expuse în mod atât de modest că era imposibil să nu te impresioneze. Vorbea rar și măsurat și te privea cu ochii lui mari luminoși albaștri într-un fel în care nu puteai să nu-i vezi sinceritatea, dragostea de oameni și în același timp disprețul pentru cei avuți și lacomi.”³³

Ușer Finkelstein (n. 15 ian. 1915, com. Podu Iloaiei, jud. Iași – d. 1994, mun. București),
Leonte Moise Tismăneanu pe numele adevărat Leonid Moise Tisminești (n. 24 febr. 1912,
Soroca, Republica Moldova – d. 13 febr. 1981, mun. București) și Constantin Doncea
(n. 26 sept. 1904, com. Cocu, jud. Argeș – d. 3 nov. 1973, mun. București)

Iată cum îl evocă și veteranul Valter Roman pe fostul său camarad, Ion Călin, în luptele pentru ocuparea pozițiilor fasciste de la Sierra Caballs din septembrie 1938:

³³ „Relatare a participării la Brigada Internațională din Republica Spaniolă 1938-39”, document semnat de către Carol Neuman și trimis pe adresa Institutului de Istorie a PMR în 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 97, f. 218. În 1952, Carol Neuman era director al Editurii Tehnice din București.

„Fasciștii trag orbește. În flancul stâng, proiectilele rănesc ușor câțiva combatanți și nimeresc în plin un luptător spaniol, aflat în primele rânduri. Profitând de faptul că fasciștii păstrează același reper de tragere, ceilalți continuă să înainteze repede. Terenul se prezintă la fel ca la Penamarco; dealul a fost adaptat pentru cultura agricolă. Sărind peste răzoare, târându-se, cățărându-se pe trepte, Ion Călin și Alexandru Paraschiv³⁴ se apropie de un cuib de mitralieră și cu câteva grenade de mână îl scot din funcțiune. Amândoi sunt răniți în această acțiune. Tot aci s-au distins în luptă Constantin Doncea, Alexandru Constantinescu, Ion Sârbu.”³⁵

Anii '50. Fostul interbrigadist
Alexandru Paraschiv în uniforma
de general-locotenent a Armatei RPR

Mihai Caras, unul dintre camarazii cu care Ion Călin a luptat în Spania își amintea într-o declarație dată la Institutul de Istorie a PMR că a luptat pe front alături de Călin într-o ambulanță care, contrar uzanțelor războiului, era folosită de internaționali pe post de mijloc de transport pentru muniții:

³⁴ General-locotenent Paraschiv Alexandru (n. 20 iun. 1914, satul Cosoba, com. Joița, jud. Giurgiu-d. 29 mart. 2002, mun. București), deputat de Ploiești în MAN (1952-1956), președinte al Comitetului Organizatoric Central al Asociației Voluntare pentru Sprijinirea Apărării Patriei (ian. 1957, 1958) și director al Direcției personal și gospodărie din Comitetul Geologic (ian. 1963-?). La data decesului, Paraschiv Alexandru locuia în București, sectorul 1, strada Av. Lt. Radu Beller, nr. 26, ap. 5. Este înmormântat la Cimitirul Militar „Ghencea” din București.

³⁵ La acea dată, Valter Roman avea gradul militar de maior și funcția de comandant al Regimentului de artilerie motorizat „Ana Pauker”. Valter Roman, *Sub cerul Spaniei. Cavalerii speranței (Amintiri)*, p. 340.

„Personal am fost pe front, dar pe urmă eu am fost cu ambulanța, care era numai pe din afară ambulanță dar înăuntru erau materiale de război, erau obuze, erau cartușe și alte materiale pentru front. Această ambulanță a fost condusă de tov. Călin Ion, deși bandajat la cap. Iar tov. Iulius Wilhelm care nu a putut să meargă l-am cules de pe drum, l-am băgat în ambulanță, dar îi era frică, căci acolo numai bandaje nu erau, ci era armament. Totuși am reușit să conducem această ambulanță și în aceste condiții noaptea iar s-a bombardat și eu am fost pentru a doua oară rănit, dar misiunea a fost îndeplinită, și noi am ajuns cu tot materialul la dispoziție (la destinație-n.n.).”³⁶

Refugierea voluntarilor români în Franța

După nimicirea principalelor unități ale armatei republicane în luptele de pe Ebro, premierul Negrin a hotărât retragerea celor 6000 de voluntari străini care mai rămăseseră pe fronturile din Spania (această măsură a fost luată și pentru a împiedica Anglia și Franța să recunoască tabăra franchistă drept parte beligerantă).

Totodată, pe 28 septembrie 1938, la presiunile Comitetului de neintervenție de la Londra aflat sub egida Ligii Națiunilor, membrii Brigăzilor Internaționale au fost demobilizați de guvernul republican spaniol și înlocuiți cu militari spanioli. Planul acestui Comitet prevedea retragerea tuturor combatanților de alte naționalități și încartiruirea lor în spatele frontului până la rezolvarea situației, iar ulterior aceștia urmau să părăsească Peninsula Iberică. Retragera membrilor Brigăzilor Internaționale pe teritoriu francez s-a făcut concomitent cu luptele de ariergardă duse de trupele republicane în drumul lor către Nordul Spaniei, spre sfârșitul războiului civil. Planul de retragere și demobilizare a voluntarilor străini care luptau în tabăra republicanilor s-a realizat sub atenta supraveghere a unei Comisii Militare Internaționale aflată sub egida Ligii Națiunilor. Această comisie era formată din ofițeri și civili aparținând mai multor state europene.

După demobilizare, marea majoritate a internaționalilor români au rămas pentru câteva luni în Spania, fiind cazați într-o serie de cantonamente în apropiere de Valencia (la Catarroja și la Catado³⁷), în Catalonia, la Rippoll, Campdevánol și ultima staționare pe pământ spaniol: orașelul Cassa de la Selva. Membrii comisiei militare amintite mai sus s-au deplasat și în cantonamentele în care se aflau voluntarii români. Aceștia au primit din partea liderilor grupului român din Ripoll – Constantin Doncea și Gheorghe Stoica – tabele nominale cu toți combatanții români găzduiți în tabărele din Ripoll și Campdevánol (un alt grup de voluntari români se găsea la Cassa de la Selva, avându-l drept

³⁶ Declarație dată de Caras Mihai în ziua de 26 mai 1956 la Institutul de Istorie a PMR. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 95, f. 66.

³⁷ În satul Catado / Catadau, interbrigadiștii au fost cazați în grajdurile unei mari ferme particulare și într-o biserică. În această localitate, cu o populație de 7-8000 de locuitori, au fost încartiruiți, în perioada septembrie-decembrie 1938, circa 1300 de internaționaliști (800-900 cehi, 300 polonezi, 120 români, 80 bulgari și 20-30 ruși). Declarația dată de Maxim Dumitru în ziua de 26 mai 1956 la Institutul de Istorie a PMR. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 95, ff. 29-30.

comandant militar pe Mihail Florescu, pe numele adevărat Iancu Iacobi, iar pe post de comisar politic pe Petre Iosif – pe numele adevărat Leon Brauchfeld... acesta îl suplinea în funcție pe Manole H. Manole aflat în stare de convalescență; din acest grup au mai făcut parte Nicolae Meheș, Nicolae Aldea, Ștefan Sinculescu, Nicolae Moraru etc.). În decembrie 1938, după ce naționaliștii au reușit să împartă Spania în două părți, voluntarii au fost trimiși pe ascuns, pe mare, de la Valencia, în Catalonia (Barcelona), reușind astfel să străpungă blocada impusă de trupele franchiste.

În ziua de 25 octombrie 1938, pe principalul bulevard din Barcelona, a avut loc parada de rămas bun a Brigăzilor Internaționale. Acest eveniment a scos în stradă circa 500000 de barcelonezi care i-au aclamat și ovaționat.

În cantonamentele din Catalonia, voluntarii români vor sta până în ianuarie 1939, atunci când, la apelul Guvernului și Partidului Comunist Spaniol, vor fi rechemati sub arme pentru a participa la luptele de apărare a Capitalei provinciei. După ocuparea Barcelonei de către naționaliști, mii de interbrigadiști vor trece granița franco-spaniolă unde, începând cu data de 7 februarie 1939, vor fi internați într-un lagăr înființat în pripă de autoritățile franceze: Lagărul de la Argelès sur Mer. Mii de luptători străini au fost cazați pe câteva plaje de la Marea Mediterană, chiar pe nisip, în niște perimetre delimitate de sârmă ghimpată. Barăcile, corturile, toaletele și utilitățile vor fi construite ulterior, după câteva săptămâni. Paza acestor lagăre fusese încredințată unor unități de jandarmi formate în majoritatea lor din trupe coloniale (de ex. senegalezi și algerieni), cărora li se spusese că în interiorul sârmelor ghimpate se găsesc răufăcători de drept comun. În aceste lagăre nu erau internați doar internaționaliști, ci și zeci de mii de combatanți din fosta armată republicană, precum și civili spanioli care fugiseră din calea trupelor lui Franco. Refugiații spanioli alcătuiau marea masă a internaților din lagărele franceze. Condițiile mizere din aceste tabere improvizate au condus în primele săptămâni la decesul câtorva sute de internați.

Memoriile foștilor voluntari români conțin pasaje extrem de acide față de organizarea deficitară a statului francez în această situație critică. Proasta gestionare a problemei refugiaților spanioli, coroborată cu politica de neintervenție adoptată de Franța în timpul Războiului Civil din Spania – ceea ce a condus la lipsa oricărui tip de sprijin pentru internaționaliști – a constituit, în imaginarul colectiv al interbrigadiștilor, o trădare a cauzei antifasciste. În realitate, francezii au fost total depășiți de avalanșa sutelor de mii de refugiați care s-au revărsat dinspre frontiera cu Spania, în primele săptămâni ale lui februarie 1939.

După ce condițiile de trai din aceste lagăre s-au ameliorat, Partidul Comunist Francez a organizat conducerea politică și militară a acestora pe grupe naționale. Pe lângă învățământul de partid, în lagăre a luat naștere o viață cultural-artistică. Astfel, în respectivele tabere s-au inițiat cursuri având ca temă Istoria Partidului bolșevic al URSS, s-au editat gazete de perete, reviste, s-au

organizat întreceri sportive și lectura presei, s-au înființat cercuri de economie politică și geografie politică etc.

Lagărul de la Gurs

Ion Călin a fost internat inițial în Lagărul Argelès sur Mer, alături de majoritatea voluntarilor români, iar după câteva luni de zile a fost transferat în Lagărul Saint Cyprien. Ulterior, în mai 1939, după mutarea majorității românilor din lagărele Argelès sur Mer și Saint Cyprien, Călin a fost adus în Lagărul de la Gurs, situat în apropierea Atlanticului și a Pirineilor. Aici a rămas timp de un an de zile, perioadă în care a învățat limba franceză și și-a completat cunoștințele precare de istorie și geografie (Călin avea doar 4 clase primare). Pe lângă îmbogățirea cunoștințelor de cultură generală, Călin a participat și la cursurile de marxism-leninism organizate de celula românească de partid a lagărului.

Fostul său camarad de front, Nicolae Meheș, își amintește într-o autobiografie care se regăsește în dosarul său de partid, condițiile de detenție de la Gurs:

„Acest lagăr era situat într-o regiune cu o climă foarte umedă, aproape tot cursul anului ploua și era frig. Acest lagăr avea construite barăcile și era înconjurat cu câteva rânduri de rețele cu sârmă ghimpată, de jur împrejurul lagărului erau instalate mitraliere îndreptate înspre lagăr. Acest lagăr era foarte mare și erau mii și mii de spanioli și internaționali. În acest lagăr ne-am organizat și mai bine ca în cel ce îl părăsisem (St. Cyprien-n.n.), aici conducerea noastră au organizat diferite cursuri de educare politică, de limbă franceză, conferințe, expunerea politicii internaționale, piese de teatru cu artiști din rândurile noastre, s-a organizat și o bibliotecă căruia i-am fost chiar eu bibliotecar, despre aceasta vă voi depune și o fotografie care o mai păstrez încă până azi. În acest lagăr a luat ființă până și comerțul, se formase piețe cu vânzarea a diferitelor lucruri, acești negustorași erau unii din deținuți lagărului. Unul din negustorași era și Telemac Ion. S-a făcut și o expoziție unde și-a depus fiecare naționalitate articole confecționate. Această expoziție a fost foarte reușită, a fost vizitată și de Generalul Gamle (se referă probabil la generalul francez Gamelin-n.n.). Conducerea colectivului nostru a reușit în acest lagăr să organizeze și îngrijirea bolnavilor, desigur pe cât era posibil în asemenea condiții. Pentru bolnavi se căuta să li se dea o alimentație mai bună, etc. În sfârșit în colectivul nostru avea o sarcină și eram organizați.”³⁸

³⁸ Autobiografie dată de Nicolae Meheș pe 31 decembrie 1956. ANIC-B, Fond 53, Dosar M/112, vol. II, f. 42.

Nicolae Meheș (n. 28 mart. 1909 – d. 4 dec. 1976)

Din lagărele franceze, comuniștii români au început să trimită o serie de apeluri și scrisori deschise unor avocați, personalități publice, dar și unor organizații civice din România pentru ca aceștia / acestea să pună presiune pe autoritățile române în vederea obținerii aprobărilor pentru repatrierea în țară. De asemenea, în primăvara anului 1939, foștii interbrigadiști s-au adresat și ministrului român al Afacerilor Străine, Gheorghe Tătărescu, prin intermediul Legației României de la Paris, pentru ca acesta să întreprindă diligențele necesare în vederea reîntoarcerii lor în țară. Una dintre puținele personalități publice românești care a răspuns apelurilor comuniștilor români a fost Petru Groza, care și-a declarat în mod public sprijinul și solidaritatea cu cauza acestora (după încheierea celui de-Al II-lea Război Mondial, Petru Groza a devenit președinte de onoare al Asociației Foștilor Voluntari Români din Armata Republicană Spaniolă, constituită în 1945³⁹). În lagărele franceze,

³⁹ Asociația Foștilor Voluntari Români din Armata Republicană Spaniolă a luat naștere la 25 octombrie 1945, fiind constituită din foști membri ai Brigăzilor Internaționale. În funcția de președinte de onoare a fost ales președintele Consiliului de Miniștri de la acea vreme, dr. Petru Groza, în cea de președinte, Stan Minea (după câteva luni de zile va fi înlocuit cu locotenent colonelul Valter Roman), iar ca secretar al Asociației, soția lui Vasile Luca, Elisabeta Luca, pe numele adevărat Betty Birman (în Spania, Elisabeta Luca a fost infirmieră la Spitalul Brigăzilor Internaționale). Potrivit statutului asociației adoptat la înființare, a fost creat un Comitet de conducere (în care au fost cooptați: locotenent colonelul Mihail Burcă, locotenent colonelul Petre Borilă, locotenent colonelul Gheorghe Stoica, locotenent colonelul Mihail Florescu, Constantin Doncea, Stan Minea și Elisabeta Luca) și au fost aleși trei cenzori: Serghei Sevcenco, căpitanul

comuniștii români au fost fost convinși că Poliția franceză și Siguranța românească și-au trimis agenții⁴⁰ cu scopul de a le zdruncina moralul și a afla

Alexandru Paraschiv și Constantin Câmpeanu. Organul de presă al asociației a fost intitulat *Voluntarii Libertății* (buletin al Asociației Foștilor Voluntari Români din Armata Republicană Spaniolă) care însă a avut o existență efemeră. În a doua jumătate a anilor '40 asociația a organizat mai multe evenimente care au avut ca scop popularizarea cauzei republicanilor spanioli și sprijinirea luptei acestora pentru înlăturarea regimului fascist din Spania: organizarea unui miting de protest contra regimului Franco în București în ziua de 31 martie 1946, emisiuni tematice la postul public de radio, punerea în scenă a piesei „Apărarea Madridului” etc. Inițial asociația și-a stabilit sediul în Alea Alexandru nr. 12 din Capitală, dar după câteva luni de zile s-a mutat – din motive pe care nu le cunoaștem – pe strada Crisitan Tell nr. 23. „Constituirea asociației noastre”, în *Voluntarii Libertății*, 1 februarie 1946, p. 15 și „Darea de seamă asupra activității Asoc. Foștilor Voluntari Români din Armata Republicană Spaniolă către Guvernul republican spaniol”, în *Voluntarii Libertății*, 4-5, iunie-iulie 1946, pp. 16-19.

⁴⁰ În memoriile foștilor interbrigadiști, numele cel mai des amintit ca informator al Siguranței este cel al lui Constantin Vâlceanu, ziarist de profesie, care fusese trimis de partid în Spania în vara anului 1937 pentru a realiza mai multe reportaje de război, având ca subiect lupta eroică a voluntarilor români și rezistența guvernamentalilor în fața asalturilor fasciste (în anii '30, Vâlceanu a publicat mai multe articole de presă în ziarele de stânga; acestea erau deseori favorabile militanților comuniști aflați adeseori în conflict cu autoritățile). Acesta ar fi refuzat în mai multe rânduri să plece cu luptătorii pe front în prima linie, fiind perceput de către aceștia ca un dezertor. De asemenea, numele dr. Ștefan Sinculescu (n. 1903, mun. București-d. 1942) este adeseori pomenit în amintirile luptătorilor din Spania ca fiind liderul unei grupări troțkiste (iată câteva fapte reprobabile imputate dr-ului Sinculescu: a refuzat să plece pe frontul de la Brunete unde fusese trimis de Serviciul sanitar al Brigăzilor Internaționale din Albacete pentru a acorda asistență medicală voluntarilor, preferând să rămână într-un spital de chirurgie de la Valsechideo; a distrus corespondența luptătorilor români). O altă cauză pentru care ziaristul Vâlceanu și medicul Sinculescu și-au atras oprobiul camarazilor a fost refuzul acestora de a se înrola și a pleca din nou pe front în ianuarie 1939, atunci când Partidului Comunist Spaniol și Guvernul Republican au lansat un nou apel de mobilizare generală (de menționat că nici Vâlceanu și nici dr. Sinculescu nu erau membri de partid). Întreaga operațiune de „demascare” și marginalizare a grupului Vâlceanu – dr. Sinculescu a fost coordonată de către Constantin Doncea, secretarul de partid al grupului român din lagărul St. Cyprien. Ambii interbrigadiști ar fi activat ca „elemente dușmănoase” împotriva organizației PCR a lagărului francez de la Saint Cyprien. O circumstanță agravantă, în cazul dr. Ștefan Sinculescu, a fost faptul că acesta a părăsit Lagărul de la St. Cyprien cu ajutorul unui reprezentant al quakerilor englezi care fusese trimis în lagărele franceze pentru a-i scoate de acolo pe intelectualii internați. Prin acest gest comuniștii s-au simțit din nou trădați, întrucât Sinculescu nu avea aprobarea conducerii grupului român din lagăr și implicit a conducerii Brigăzilor Internaționale, care dorea să păstreze unitatea interbrigadiștilor în vederea unei eliberări colective. Vezi pentru exemplificare declarația lui Constantin Doncea dată la sediul Institutului de Istorie a PMR în ziua de 27 mai 1956. ANIC-B, Fond 60, Dosar nr. 95, f. 147. Doncea îi eticheta pe cei doi ca fiind lideri ai unui grup „troțkist”, agenți ai Siguranței românești infiltrați printre voluntarii din lagăr cu scopul de a dezbină unitatea comuniștilor români. De altă părere este însă doctorul David Iancu, fost medic voluntar în Brigăzile Internaționale, care în memoriile sale afirmă că dr. Sinculescu s-ar fi achitat exemplar de toate sarcinile primite. Dr. Sinculescu a plecat în Spania de la Spitalul „Brâncovenesc” din București, fiind încadrat cu gradul de căpitan în armata republicană spaniolă și repartizat inițial la Spitalul din Albacete al Brigăzilor Internaționale iar ulterior la alte unități spitalicești din spatele frontului (de ex. Spitalul din Cabeza de Buey). După victoria naționaliștilor s-a refugiat în Franța, unde a fost internat în Lagărul de la Saint Cyprien. Se pare că aici și-a atras ura comuniștilor conduși de Doncea,

numărul exact al comuniștilor români care luptaseră în Spania. În accepțiunea voluntarilor aflați în reclusiune, informațiile strânse de agenții infiltrați în lagăre erau strânse cu scopul de a se obține condamnarea lor la reîntoarcerea în țară, sub acuzația că s-ar fi înrolat și luptat într-o armată străină, fără acordul guvernului român⁴¹ (identificarea / dovedirea acestor „agenți” nu a putut fi demonstrată niciodată nici după ce comuniștii au preluat puterea în România și odată cu aceasta și arhiva fostei Siguranțe „burgheze”). Totodată, ministrul Afacerilor Străine din România, Grigore Gafencu, a intervenit pe lângă autoritățile franceze pentru a furniza listele cu românii internați în lagărele franceze în vederea retragerii cetățeniei acestora⁴² (în aprilie 1939, pentru a-i

deoarece împreună cu Vâlceanu și câțiva camarazi a refuzat să participe la activitățile desfășurate de organizația de partid, izolându-se într-un colț al barăcii. Ulterior, după eliberarea din lagăr, a intrat în Rezistența franceză, unde a căzut la datorie. Dr. David Iancu, *9 ani medic pe front 1937-1945. Memorii. Spania-China*, Ed. Vitruviu, București, 2008, pp. 70, 232.

⁴¹ Constituția adoptată la 27 februarie 1938 sub regimul autoritar al Regelui Carol al II-lea preciza la articolul 9 că: „Românul care, fără prealabilă autorizație a Guvernului, va intra în orice serviciu al unui Stat străin, sau se va pe lângă o corporație militară străină, pierde deplin drept cetățenia română”. *Monitorul Oficial*, partea I-a, nr. 48, 27 februarie 1938. De asemenea, articolul 40 din *Legea nr. 86* din 16 ianuarie 1939 pentru recunoașterea cetățeniei române, preciza că naționalitatea română putea fi pierdută în cazul înrolării într-o armată străină fără acordul Guvernului român (retragerea naționalității urma să se facă prin Jurnal al Consiliului de Miniștri). Cei care își pierdeau naționalitatea riscau în același timp și anumite sancțiuni. În acest sens, articolul 45 al aceleiași legi stipula: „În caz de pierdere de deplin drept a naționalității române cu titlu de pedeapsă, soția și copii mai mici de 21 ani ai celui care a pierdut în acest mod naționalitatea, nu pierd naționalitatea română decât dacă se hotărăște aceasta prin jurnal al Consiliului de Miniștri. Aceste dispozițiuni nu se aplică copiilor mai mici de 21 ani căsătoriți”. *Legea nr. 86* din 16 ianuarie 1939 pentru recunoașterea cetățeniei române. *Monitorul Oficial*, partea I-a, nr. 16, 19 ianuarie 1939.

⁴² În memoriile sale, unul din liderii comuniștilor italieni din Spania, Luigi Longo, vorbește despre problemele pe care le-au întâmpinat voluntarii internaționali în țările de origine după sosirea în Spania. Mulți dintre aceștia au crezut că războiul se va sfârși după câteva săptămâni / luni odată cu înfrângerea rebeliunii. În țările de baștină, aceștia au lăsat în urmă probleme personale, profesionale și militare nerezolvate: și-au suspendat activitățile lucrative, și-au amânat stagiul militar, și-au lăsat fără sprijin financiar familiile etc. În fața acestor greutăți, Guvernul republican s-a dovedit extrem de intransigent, nepermițând voluntarilor să părăsească teritoriul spaniol fără a avea autorizația guvernului (poziția guvernului era explicabilă din cauza lipsei acute de personal militar). Neacordarea acestor permisiuni a făcut ca în unitățile internaționale să aibă loc numeroase dezertări și acte de indisciplină (după rezolvarea problemelor urgente, voluntarii se întorceau și își relau posturile în primire). De regulă, comandanții militari nu luau măsuri disciplinare împotriva celor care se reîntorceau în unități, întrucât înțelegeau problemele cu care aceștia se confruntau. Longo arată că indiferent de țară, dificultățile erau în mare parte aceleași. Una dintre cele mai frecvente probleme întâlnite în rândul voluntarilor internaționali era ordinul de concentrare/ recrutare emis de autoritățile militare din țările de baștină, pe numele acestora. Ne reprezentarea la ordin pentru rezolvarea situației militare atrăgea automat catalogarea lor drept trădători sau rebeli, urmată și de retragerea cetățeniei: „Voluntarii care se află în această situație se revoltă la ideea de a nu se putea întoarce în țările lor, fiind astfel considerați rebeli sau trădători. Au acceptat sacrificii grele, sunt gata să-și dea sângele și viața dacă este nevoie, dar nu

izola pe interbrigadiștii și militarii din armata republicană spaniolă de restul internaților, autoritățile franceze au hotărât mutarea interbrigadiștilor din lagărele Argelès-sur-Mer și Saint Cyprien, în Lagărul de la Gurs, acolo unde comuniștii români l-au avut în fruntea organizației de partid pe locotenentul Ambruș Coloman, viitor colonel de securitate în anii '50).

Odată cu sosirea interbrigadiștilor în Lagărul de la Gurs a luat amploare activitatea politică și cultural-educativă, luând naștere totodată și Comandamentul Unit al Internaționalilor. În momentul capitulării Franței (iunie 1940), la Gurs se mai găseau circa 1000-1500 de voluntari.

Lagărul de la Gurs – vedere generală

înțeleg să rupă toate legăturile cu propria lor țară, cu propria lor familie, cu atât mai mult cu cât adeseori este de ajuns să fie acasă doar pentru scurt timp ca să reușească într-un mod oarecare să se elibereze în mod legal de orice obligație, cel puțin pentru câțva timp, și să se întoarcă apoi neîntârziat să-și reia postul pe frontul spaniol al libertății”. Luigi Longo (Gallo), *Brigăzile Internaționale în Spania*, Ed. de Stat pentru Literatură Politică, București, 1957, p. 272.

1939. Avramescu (1), Ambruș Coloman (2), Ceichel (3), ? (4), Ștefan Munteanu (5), Iosif Conderor (6), Francisc Wolff – Boczor (7), Gheorghe Chioreanu (8), Nicolae Cristea (9), Ion Călin (10 – cu săgeată roșie) și Hirsch (11) în Lagărul de la Gurs

1939. Ion Călin în Lagărul de la Gurs (în dreptul săgeții) alături de câțiva dintre tovarășii săi români din Brigăzile Internaționale: Ambruș Coloman (în dreapta lui Călin Ion, cu mustață și cămașă albă), Grigore Cotovschi, Nicolae Cristea ș.a.m.d.

1939-1940. Ion Călin în Lagărul de la Gurs (2) alături de Iancu Zilberman (1), Emil Katz (3), Minor (4) și Marin Selea (5)

Un fost interbrigadist român – Horia Moldoveanu – care a fost internat în Lagărul de la Gurs în perioada mai 1939 – iunie 1941, descrie într-o autobiografie dată la 27 martie 1950 starea de spirit existentă în lagăr, modul de organizare a foștilor combatanți din Spania, precum și implicarea comuniștilor români în viața politică a lagărului. Francezii au încercat să se amestece cât mai puțin în treburile interne ale lagărului, hotărând în acest sens să încredințeze conducerea lagărului unui internat ales din rândul interbrigadiștilor (foștii luptători din Brigăzile Internaționale erau împărțiți pe grupuri naționale):

„Grupul de foști voluntari români avea vreo 160 de membri. Majoritatea erau organizați în colectiv care se alimenta din ajutoare primite din afară și contribuția celor care primeau ajutoare sau pachete de la familie sau prieteni. Fiecare grup avea organizația sa de partid, care ducea activitate ilegală. Grupul român avea și o gazetă de perete. Trăia în trei barăci mi se pare. Viața de partid am dus-o în celula formată din tovarășii Mihai Codruț, Sașa Gurevici și cu mine (...) Erau grupuri de studii al istoriei din care am făcut și eu parte. Am mai tradus multe alt material de partid. Exista o școală de știință generală, unde am predat mai tot timpul limba franceza, aritmetica și pentru unii, care nu știau limba română cetit și scris. Poliția franceză căuta să strecoare printre noi spioni și provocatori.”⁴³

La fel ca în cazul altor mărturii ale foștilor voluntari români din Spania, Horia Moldoveanu îl menționa în continuarea autobiografiei pe Constantin

⁴³ Autobiografie dată de Horia Moldoveanu la data de 27 martie 1950. ANIC-B, Fond 53, Dosar nr. M/206, f. 69.

Vâlceanu printre provocatorii infiltrați de Siguranța românească sau Poliția franceză pentru a dezbină unitatea comuniștilor români din lagăr. Așa cum am precizat anterior, inițial Vâlceanu fusese internat în Lagărul de la St. Cyprien, însă după transferarea românilor din Lagărul de la St. Cyprien în cel de la Gurs, în primăvara anului 1939, a fost internat la rândul său la Gurs. De asemenea, Vâlceanu (acuzat de diverse „păcate” capitale în viziunea liderilor comuniști: troțkism, colaboraționism, șovinism, fracționism etc), care nu era membru de partid, constituia o potențială amenințare la adresa unității comuniștilor români și prin faptul că reușise să atragă de partea sa și pe alți tovarăși din detenție: Nicolae Aldea, Traian Bujor, Traian Anonescu, Ion Telemac (nemembru de partid), Alexandru Constantinescu (nu era membru de partid) sau Mihai Faltin. Ura conducerii comuniștilor români în frunte cu Doncea⁴⁴ a fost canalizată către Vâlceanu și anturajul său din cauza faptului că aceștia pur și simplu nu doreau să se supună directivelor politice emise de liderii comuniștilor români, dar și pentru că se convinseseră de „justețea” metodelor pe care comuniștii le foloseau împotriva celor care aveau opinii diferite asupra modului în care trebuia purtat războiul împotriva lui Franco (vezi de ex. luptele fratricide din tabăra republicană prin care comuniștii spanioli, cu sprijinul Moscovei, și-au consolidat puterea în interiorul acestei tabere, recurgând la execuții sumare și arestări în rândul suspectilor de „troțkism” – mai 1937).

Moldoveanu povestea și despre impactul pe care l-a avut în rândul internaților români izbucnirea celui de-Al II-lea Război Mondial. La aflarea acestei știri, organizația de partid a lagărului a hotărât trimiterea de voluntari armatei franceze, deoarece țara care-i găzduia la acea vreme intrase în luptă cu cel mai important adversar al comuniștilor: nazismul! După câteva zile însă, s-a aflat că URSS nu a intrat în război, lucru confirmat și de către un număr al ziarului „Izvestia” care pătrunsesse ilegal în lagăr, ba mai mult, semnase un pact de neagresiune cu Germania nazistă prin care cele două mari puteri și-au împărțit zonele de influență în Europa răsăriteană. *Pactul Ribbentrop – Molotov* semnat la Moscova pe 23 august 1939 de către cei doi dușmani ideologici i-a buleversat pe membrii și simpatizanții partidelor comuniste din lumea întreagă, mulți dintre ei dezicându-se de idealurile cauzei⁴⁵.

Celebrul jurnalist marxist Arthur Koestler povestește în memoriile sale cum a receptat șocul produs de semnarea acestui pact, moment care a marcat ruptura sa totală cu „mitul sovietic”:

⁴⁴ În timpul războiului, Constantin Doncea a deținut funcția de secretar de partid al Brigăzii 129 Internațională, iar în Lagărul de la Saint Cyprien, pe cea de secretar de partid al grupului român din lagăr (febr.-apr. 1939).

⁴⁵ Vezi pe larg despre consecințele semnării acestui pact și împărțirea zonelor de influență între cele două puteri totalitare, în Timothy Snider, *Tărâmul morții. Europa între Hitler și Stalin*, Ed. Humanitas, București, 2012.

„Am rămas în starea aceea de însuflețire suspendată până în ziua în care, pe aeroportul din Moscova, a fost arborată svastica, în cinstea sosirii lui Ribbentrop, iar fanfara Armatei Roșii a început să interpreteze *Cântecul lui Horst Wessel* (Die Fahne Hoch! – imnul oficial al Partidului Nazist în perioada 1930-1945-n.n.). Acela a fost sfârșitul; din acel moment, nu mi-a mai păsat dacă aliații lui Hitler mă numeau contrarevoluționar.”⁴⁶

Organizația de partid a lagărului și-a reconsiderat poziția și a decis să nu mai trimită oameni pentru a se înrola în Armata franceză (doar o parte din grupul comuniștilor cehi a hotărât să nu dea curs dispozițiilor organizației de partid). Această decizie a stârnit mânia autorităților franceze care au înăsprit condițiile de detenție din lagăr, hărțuindu-i permanent pe internați, atitudine care va culmina cu adevărate lupte între gardieni și internați (aprilie – mai 1940)⁴⁷.

Tot despre organizarea lagărului de la Gurs vorbea și interbrigadistul Ionel Munteanu, pe numele adevărat Aizic Goldstein, care afirma într-o autobiografie:

„Câmpul din Gurs era organizat pe ilot-uri, astfel încât era împărțit pe grupe de câte o naționalitate sau mai multe, separate prin sârmă ghimpată. Fiecare ilot era condus de un comandant din internați, care se ocupa de problemele administrative și de organizarea interioară. Pe întregul comandament care lucra cu comandamentul francez al câmpului și reprezenta internații.”⁴⁸

În continuarea declarației sale, Munteanu menționa că ilotul din care făceau parte și românii era compus din grupurile naționale ale românilor, bulgarilor, iugoslavilor și grecilor, fiind condus de către un iugoslav – Costea Nagy –, fost căpitan în Brigăzile Internaționale. Fiecare grup național avea în frunte un comandant care era secondat de oamenii partidului. Grupul național românesc din Lagărul de la Gurs era comandat de către locotentul Ambruș Coloman, iar conducerea de partid, care-l dubla în luarea deciziilor, era alcătuită din Manole H. Manole, Mihail Florescu, Nicolae Cristea, Francisc Wolff – Boczor și Iancu Ianchilevici.

Așa cum spunea și Horia Moldoveanu anterior, Ionel Munteanu menționa faptul că grupul românesc era animat de o muncă culturală și sportivă coordonată de organizația de partid. La fel ca în cazul fiecărui grup național, și în grupul românilor se studiau pe ascuns Istoria PC bolșevic din URSS, economie politică, aveau loc serbări sportive și culturale la care erau invitați tovarășii din alte grupuri...⁴⁹

Medicul Bucur Clejan, pe numele adevărat Iacob Kranzdorf, cumnatul lui Ionel Munteanu, a lucrat începând cu primăvara anului 1938 la Spitalul militar din Moya (Catalonia) ca responsabil al Secției de boli de piele (tot aici a lucrat

⁴⁶ Richard Crossman (editor), *Zeul care a dat greș*, Ed. Humanitas, București, 2012, p. 123.

⁴⁷ Autobiografie dată de Horia Moldoveanu la data de 27 martie 1950. ANIC-B, Fond 53, Dosar M/206, f. 70.

⁴⁸ Autobiografie dată de Ionel Munteanu pe 2 mai 1951. ANIC-B, Fond 53, Dosar M/241, f. 55.

⁴⁹ *Ibid.*

ca soră-șef Galia Șencariu, viitoarea soție a generalului-maior din anii '50, Mihail Burcă). După retragerea voluntarilor în Franța, a fost internat în lagărul de la St. Cyprien (februarie 1939), iar în mai 1939, a fost transferat la Gurs. Aici a activat inițial ca medic al grupului român din lagăr, însă, în scurtă vreme, conducerea de partid a lagărului l-a repartizat la Spitalul lagărului ca responsabil al problemelor venerice, de piele, precum și a râiei și păduchilor care făceau ravagii în lagăr. Potrivit propriilor declarații, dr. Clejan a reușit în circa 2 luni de zile „să vindece aproape toate cazurile de râie și să facă să dispară păduchii [lagărul avea circa 20000 de internați]”.⁵⁰

În octombrie 1939, Quai d'Orsay a răspuns solicitărilor guvernului român, comunicând că în lagărele franceze (Gurs, Lagărul B – Vernet etc.) se găseau internați 170 de foști combatanți români⁵¹ (Stark Alexandru, Călin Ion, Câmpeanu Constantin, Segal Mauriciu, Mutulescu Ion, Goldstein Carol, Munteanu Ștefan, Chilom Marin, Zilberman Iancu, Wolf Francisc, Cristea Nicolae, Ambruș Coloman, Vida Gheza, Adorian Gheorghe, Grünsperger „Patriciu” Mihai, Cristescu Paul, Florescu Mihail, Einhorn Wilhelm, Manole H. Manole etc.).

În aceste locuri de deținere, autoritățile franceze exercitau presiuni asupra internaților în vederea scoaterii lor de sub autoritatea Brigăzilor Internaționale și înrolării acestora în Legiunea Străină sau în companiile militare de lucru, precum Compania a 8-a Specială (aceste subunități ale armatei franceze erau folosite în spatele frontului pentru construcția de fortificații, drumuri, tranșee ș.a.m.d.). Deși cetățenia multora dintre voluntarii români a fost retrasă de către guvernul român prin *Jurnale* succesive ale Consiliului de Miniștri, acest lucru nu i-a împiedicat pe câțiva dintre ei să se înapoieze pe ascuns în țară (de ex. Carol Neuman sau Dumitru Maxim, cel din urmă devenind în anii '50 ofițer superior de Securitate) prin mici „scăpări” ale legii (de ex. Nicolae Meheș sau medicul Petre Iosif, care în aprilie 1940 a reușit să se întoarcă în țară cu ajutorul unui pașaport comun pe care-l deținea împreună cu soția sa ce-și avea domiciliul în Paris⁵²; după retragerea voluntarilor români în Franța și internarea lor în lagărele de pe malul Mediteranei, linia trasată de organizația românească de partid a fost ca internații care se pot reîntoarce în țară pe cale legală să plece imediat, având în prealabil acordul partidului – situație în care s-a aflat și medicul mai sus-menționat).

⁵⁰ „Autocaracterizarea tov. Bucur Clejan Iacob”. Documentul este nedatat. ANIC-B, Fond 53, Dosar K/143, f. 55.

⁵¹ ANIC-B, Fond CC al PCR-CCP-Documente interne, Dosar nr. 3/12/1949, ff. 76-85.

⁵² Autobiografie dată de Petre Iosif pe 16 septembrie 1959. ANIC-B, Fond 53, Dosar P/66, vol. II, ff. 26-27.